

III разред

Друштво физичара Србије и
Министарство просвете Републике Србије
РЕШЕЊА – БЕТА КАТЕГОРИЈА

Параћин
9-10. мај 2026.

1. Мисаоно изделимо цилиндар по дужини на $N_\ell \rightarrow \infty$ танких навојака, сваки екстремно мале дужине $d\ell = \ell/N_\ell$, а затим изделимо сваки навојак по ободу на $N_\phi \rightarrow \infty$ делића, сваки лучно закривљен под врло малим углом $d\phi = 2\pi/N_\phi$. Ако цилиндар ротира тренутном угаоном брзином $\omega(t)$, наелектрисање $\sigma \times (rd\phi d\ell)$ на ободу делића, који је готово правоугаони (површине $rd\phi \times d\ell$), ће протећи за време $dt = d\phi/\omega(t)$. На тај начин јачина електричне струје која ефективно циркулише по ободу сваког навојка, а има их $1/d\ell$ по јединици дужине, је $di = \sigma r \omega(t) d\ell$ [4п]. У аналогiji са индукцијом магнетног поља идеалне завојнице налазимо да је $B(t) = \mu_0 di/d\ell$, па је $\omega_0 = B_0/(\mu_0 \sigma r)$ [4п]. Даље, сада имамо кочични момент силе константног интензитета M који ће довести до угаоног успорења чија је тренутна вредност по модулу $\alpha(t)$. Његов ротациони смер је противан ротационом смеру тренутне угаоне брзине интензитета $\omega(t)$ који опадне од ω_0 до 0 за време τ . Међутим, по Ленцовом правилу, појавиће се момент силе који се противи паду тренутне вредности интензитета магнетне индукције унутар цилиндра. $B(t)$ ће у сваком тренутку опадати у времену као $\frac{dB}{dt} = \mu_0 \sigma r \frac{d\omega}{dt} = -\mu_0 \sigma r \alpha(t)$ [1п]. Из Фарадејевог закона електромагнетне индукције, по ободу једног навојка се формира индукована електромоторна сила $-\frac{dB}{dt} \pi r^2 = \mu_0 \sigma \pi r^3 \alpha(t)$ у смеру којим ротира цилиндар, а која је последица циркулације индукованог електричног поља $E_{\text{ind}}(t) \times 2\pi r$, чији је интензитет $E_{\text{ind}}(t) = \mu_0 \sigma r^2 \alpha(t)/2$ [1п]. Ово поље подједнако делује на сваки делић цилиндра по ободу у смеру ротације па је његов укупан момент: $M_{\text{ind}}(t) = (2\pi r \ell \sigma) \times E_{\text{ind}}(t) r = \mu_0 \pi \sigma^2 r^4 \ell \alpha(t)$ и противи се смеровима M и $\alpha(t)$ [2п]. Даље, по Другом Њутновом закону: $\mathcal{I} \alpha(t) = M - M_{\text{ind}}(t)$, где је $\mathcal{I} = m r^2$ момент инерције цилиндра [2п]. Одавде се закључује да је $\alpha(t) \equiv \alpha$ константно [2п] и износи $\alpha = \omega_0/\tau = B_0/(\mu_0 \sigma r)$ [1п]. Такође, већ овде запажамо да је $\mu_0 \pi \sigma^2 r^2 \ell \equiv m_{\text{em}}$, јер је $M = \frac{(m + \mu_0 \pi \sigma^2 r^2 \ell) B_0 r}{\mu_0 \sigma} = (m + m_{\text{em}}) r^2 \alpha$ [2п]. С друге стране, рад овог момента се троши на промену кинетичке енергије цилиндра ($\mathcal{I} \omega_0^2/2$) и прираштај енергије магнетног поља ($w_m \times \pi r^2 \ell$) чија је запреминска густина на почетку била $w_m = B_0^2/2\mu_0$, одакле заиста добијамо да је рад спољашњег кочичног момента $\frac{1}{2} (\mathcal{I} + m_{\text{em}} r^2) \omega_0^2$ [1п]. *Напомена:* уколико такмичар није показао да је $\alpha(t) \equiv \alpha = \text{const}$ (тј. само је то претпоставио), а сви остали резултати су му тачни, онда осваја максималних 90% од укупног броја бодова. Не признавати бодове за изразе до којих се дошло путем димензионе анализе.

2. Нека је m маса честице, а $q > 0$ њено наелектрисање. У првом случају, узмимо кружну контуру $\mathcal{C}_1$ радијуса R око соленоида у равни која садржи цев. Контура је оријентисана тако (математички циркулациони смер) да се њена оријентација поклапа са смером вектора магнетне индукције, у смислу правила десног завртња, те је магнетни флуks обухваћен овом контуром ненегативан и износи $\Phi^{(\mathcal{C}_1)}(t) = \pi r^2 B(t)$ [2п]. Услед промене магнетног флуksа и осне симетрије контуре, на њој ће се индуковати електрично поље константне алгебарске вредности $E_{\text{ind}}^{(\mathcal{C}_1)}$ које циркулише по ободу контуре, такво да је индукована електромоторна сила $\mathcal{E}_{\text{ind}}^{(\mathcal{C}_1)} = 2\pi R E_{\text{ind}}^{(\mathcal{C}_1)}$ [2п]. Према Фарадејевог закону електромагнетне индукције: $\mathcal{E}_{\text{ind}}^{(\mathcal{C}_1)} = -d\Phi^{(\mathcal{C}_1)}/dt = -\pi r^2 dB/dt$ [2п], те се смер циркулације индукованог електричног поља подударе са смером контуре, јер флуks опада. Нека је након једног кратког временског интервала, $0 \leq t \leq \tau$, тренутно $B(t)$ опало са B_0 на 0, док је интензитет тренутне брзине честице $v(t)$ (у смеру $P \rightarrow Q$) током овог интервала порастао са 0 на v . На тај начин, Други Њутнов закон записујемо као $m \frac{dv}{dt} = q E_{\text{ind}}^{(\mathcal{C}_1)} = -\frac{q r^2}{2R} \frac{dB}{dt}$ [2п], што се на читавом интервалу преводи у $2R(v - 0) = q_m r^2 (B_0 - 0)$, па се за почетну брзину добија да је $v = q_m B_0 r^2 / 2R$ [2п], што је уједно и стална брзина честице којом она излеће из цеви. У другом случају, узмимо кружну контуру $\mathcal{C}_2$, сада радијуса $2R$, око соленоида у равни која садржи цев. И ова контура је оријентисана тако (математички циркулациони смер) да се њена оријентација поклапа са смером вектора магнетне индукције, у смислу правила десног завртња, те је магнетни флуks обухваћен овом контуром ненегативан и износи $\Phi^{(\mathcal{C}_2)}(t) = \pi r^2 B(t)$ [2п]. Радијус $2R$ је узет, јер је $|OQ| = 2R$, будући да је $\ell = R\sqrt{3}$, тј. $\angle POQ = \pi/3$. Према Фарадејевог закону електромагнетне индукције, укупна индукована електромоторна сила дуж целе контуре је $\mathcal{E}_{\text{ind}}^{(\mathcal{C}_2)} = -d\Phi^{(\mathcal{C}_2)}/dt = -\pi r^2 dB/dt = k\pi r^2 > 0$ [2п], те се и овде смер циркулације индукованог електричног поља подударе са смером контуре. Даље, посматрајмо тетиву MQ на кружној контури радијуса $2R$, коју полови тачка P , а која се из центра O види под углом $2\pi/3$. Индуковани пад напона на луку MQ контуре је стога $\mathcal{E}_{\text{ind}}^{(MQ)} = k\pi r^2/3$ [1п]. Исти пад напона се индукује и дуж тетиве MQ , јер се узимањем нове контуре која је ограничена поменутом тетивом и луком не обухвата никакво променљиво магнетно поље, па је због симетрије проблема пад напона на половини тетиве (тј. дуж саме цеви) двоструко мањи, тј. $U_{PQ} = k\pi r^2/6$ [1п]. Овим напоном се из мировања убрзава наелектрисана честица, која по напуштању цеви добија кинетичку енергију $mv^2/2 = qU_{PQ}$ [2п]. Напоследку, $v = r\sqrt{q q_m k/3}$ [2п].

III разред

Друштво физичара Србије и
Министарство просвете Републике Србије
РЕШЕЊА – БЕТА КАТЕГОРИЈА

Параћин
9-10. мај 2026.

3. (а) Нека је q наелектрисање сваке куглице, m маса, B интензитет вектора индукције хомогеног магнетног поља, а k Кулонова константа у вакууму. Тада је, као што је напоменуто у формулацији задатка, циклотронска угаона фреквенција $\omega_c = qB/m$. У ненинерцијалном систему који ротира угаоном брзином ω , куглице су уравнотежене са три силе: електростатичком F_e усмереном ка периферији, центрифугалном (фиктивна/инерцијална) F_{cf} која је такође усмерена ка периферији, и Лоренцовом F_m која је усмерена ка оси ротације. Нека су обе куглице уравнотежене на растојању r од осе. Услов равнотеже у систему који ротира гласи: $F_{cf}(r) - F_m(r) + F_e(r) = 0$ [1п], где је $F_{cf} = mr\omega^2$ [2п], $F_m = qBr\omega$ [2п], и $F_e = kq^2/(2r)^2$ [2п]. Даље, долазимо до квадратне једначине по ω : $\omega^2 - \omega_c\omega + \frac{kq^2}{4mr^3} = 0$ [2п], чија решења имају физичког смисла само ако је дискриминанта ненегативна, тј. ако је $\omega_c^2 - \frac{kq^2}{mr^3} \geq 0$ [2п], па је $\sqrt{\frac{kq^2}{m\omega_c^2}} \equiv r_{\min}$ [1п]. При $r > r_{\min}$, постоје два различита решења за угаону брзину која дово-

де до уравнотежавања куглица, $\omega_{\pm}(r) = \frac{\omega_c}{2} \left(1 \pm \sqrt{1 - \left(\frac{r_{\min}}{r}\right)^3} \right)$, односно тачно једно $\omega(r) = \omega_c/2$ за $r = r_{\min}$ [2п].

(б) Период малих осцилација куглица налазимо при незнатном померању сваке куглице, рецимо ка периферији, $r \rightarrow r + dr$ и проналажењем зависности екстремно мале нето силе $dF(r) = F_{cf}(r + dr) - F_m(r + dr) + F_e(r + dr)$ у функцији од dr [2п]. Она делује ка периферији када је $dF(r) > 0$, тј. ка центру када је $dF(r) < 0$. Дакле, за оба решења $\omega_{\pm}(r)$:

$$dF_{\pm}(r) = m\omega_{\pm}(r)(\omega_{\pm}(r) - \omega_c)(r + dr) + \frac{kq^2}{4(r + dr)^2} = \frac{m\omega_c^2 r_{\min}^3}{4r^2} \left\{ - \left(1 + \frac{dr}{r} \right) + \left(1 + \frac{dr}{r} \right)^{-2} \right\},$$

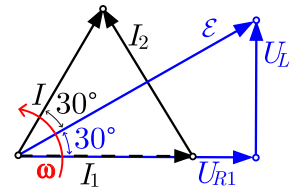
те је $dF_{\pm}(r) \approx -\frac{3m\omega_c^2}{4} \left(\frac{r_{\min}}{r}\right)^3 dr \equiv -\kappa(r)dr$, где је $\kappa(r) > 0, \forall r \geq r_{\min}$, што говори да је карактер ове силе повратан, тј. да она реституише равнотежни положај [2п]. Сходно томе, тражени период је $T(r) = 2\pi\sqrt{\frac{m}{\kappa(r)}} =$

$$\frac{4\pi}{\omega_c\sqrt{3}} \left(\frac{r}{r_{\min}}\right)^{3/2} \quad [2п].$$

4. На основу Кирхофовог закона за наизменичне струје, фазори струја $\vec{I}$, $\vec{I}_1$ и $\vec{I}_2$ морају формирати троугао [2п]. Пошто су ефективне вредности тих струја једнаке, тај троугао онда мора бити и једнакостраничан [2п], као што је илустровано на слици. Пошто $\vec{\mathcal{E}}$ касни за угао 30° , фазор ϵ_{mc} -а одговара симетралу једног угла тог једнакостраничног троугла као што је приказано на слици [2п]. Са дате слике може се приметити да струја $\vec{I}_2$ предњачи за 90° [2п], па закључујемо да се грана R_2 - C понаша као кондензатор, те је $R_2 = 0$ [2п]. Како је тада импеданса кондензатора $\frac{1}{\omega C} = \frac{\mathcal{E}}{I_2}$ [2п], следи $C = \frac{I}{\omega\mathcal{E}} = \frac{1}{\omega Z} = 20\mu\text{F}$ [2п].

С друге стране, $\vec{I}_1$ касни за 30° у односу на $\vec{\mathcal{E}}$, па напони $\vec{U}_{R1}$ и $\vec{U}_L$, калема и отпорника у грани 1, формирају правоугли троугао који представља половину једнакостраничног троугла, те важи $U_{R1} = \frac{\mathcal{E}\sqrt{3}}{2}$ [1п] и $U_L = \frac{\mathcal{E}}{2}$ [1п].

Одавде се налазе: $R_1 = \frac{U_{R1}}{I_1} = \frac{\mathcal{E}\sqrt{3}}{2I} = \frac{Z\sqrt{3}}{2} = 25\sqrt{3}\Omega \approx 43,3\Omega$ [2п] и $\omega L = \frac{U_L}{I_1} \Rightarrow L = \frac{\mathcal{E}}{2\omega I} = \frac{Z}{2\omega} = 25\text{mH}$ [2п].

III разред

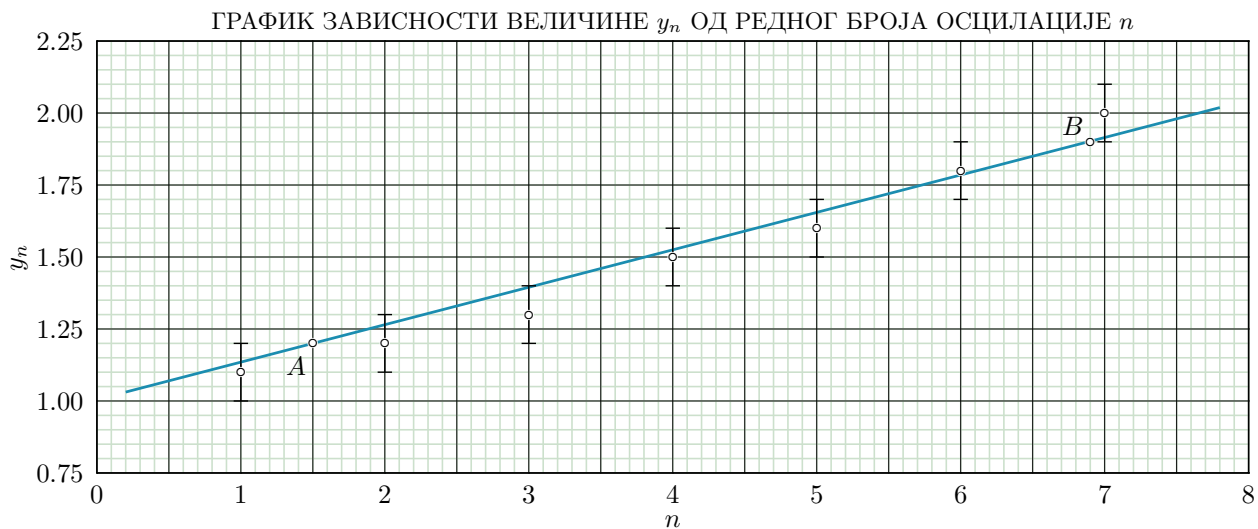
Друштво физичара Србије и
Министарство просвете Републике Србије
РЕШЕЊА – БЕТА КАТЕГОРИЈА

Параћин
9-10. мај 2026.

5. Са графика зависности $x(t)$ примећујемо да је апсолутна грешка којом се очитавају све амплитуде $\Delta A(n) \equiv \Delta A = 0,1 \text{ cm}$ [1п], и да је период осциловања тачно $T = 0,2 \text{ s}$ [1п]. Даље, погодно је скицирати линеарни график функције $y_n = 1 + \kappa n$ [1п], где је $y_n \equiv \frac{x(0)}{A(n)}$ [1п], а $\kappa \equiv \frac{\pi}{Q}$ [1п]. За израз за апсолутну грешку y_n се добија да је $\Delta y_n = \frac{\Delta A}{A(n)} (1 + y_n)$ [1п]. Очитавајући податке са графика зависности $x(t)$ долазимо до следеће табеле са релевантним подацима за $n \in \{1, 2, \dots, 7\}$ [2п] у којој је $\Delta y_n \equiv \Delta y = 0,1$ свуда заокружено ради униформности апсолутне грешке на линеарном графику функције $y_n = 1 + \kappa n$, јер Δy_n расте како n расте и почиње од око 0,05 за $n = 1$ до око 0,12 за $n = 7$.

n	$(A(n) \pm \Delta A)$ [cm]	$y_n \pm \Delta y$
1	$4,4 \pm 0,1$	$1,1 \pm 0,1$
2	$4,0 \pm 0,1$	$1,2 \pm 0,1$
3	$3,6 \pm 0,1$	$1,3 \pm 0,1$
4	$3,2 \pm 0,1$	$1,5 \pm 0,1$
5	$3,0 \pm 0,1$	$1,6 \pm 0,1$
6	$2,6 \pm 0,1$	$1,8 \pm 0,1$
7	$2,4 \pm 0,1$	$2,0 \pm 0,1$

На основу података датих у табели скициран је график линеарне зависности бездимензионе величине y_n од редног броја осцилације n у седам тачака [3п].

Одабиром тачака $A(1,5; 1,2)$ [1п] и $B(6,9; 1,9)$ [1п] се за коефицијент правца добија да је $\kappa = \frac{y_n^{(B)} - y_n^{(A)}}{n^{(B)} - n^{(A)}} = 0,1296\dots$ [1п], а $\Delta \kappa = \frac{2\Delta y}{n^{(B)} - n^{(A)}} = 0,0371\dots$ [1п], па је $\kappa = 0,13 \pm 0,04$ [1п]. Одавде је $Q = \frac{\pi}{\kappa} = 24,2351\dots$, а $\Delta Q = \frac{\pi \Delta \kappa}{\kappa^2} = 7,4357\dots$ [1п], односно $Q = 24 \pm 8$ [1п], што је далеко веће од 1 и што важи за слабо пригушене системе. Даље, на основу дате апроксимације у формулацији задатка, $\beta = \frac{\kappa}{T}$ [1п], те је $\beta = (0,6 \pm 0,2) \text{ s}^{-1}$ [1п], што је далеко мање од $\frac{2\pi}{T} = 10\pi \text{ s}^{-1}$.